

Ivica ĐIKIĆ, Davor KRILE, Boris PAVELIĆ, *Gotovina, stvarnost i mit*, Novi liber, Zagreb 2010., 199 str.

Nedavno je zagrebački Novi liber pokrenuo novu biblioteku pod naslovom "Sa zrnom soli". Predviđeno je da ona objavljuje publicistička djela istaknutih domaćih autora o aktualnim političkim i društvenim temama Hrvatske i susjednih zemalja. Među prvim njezinim naslovima objavljena je i knjiga hrvatskih novinara Ivica Đikića, Davora Krilea i Borisa Pavelića o generalu Anti Gotovini, koji trenutačno čeka na prvostupanjsku presudu Međunarodnog suda za ratne zločine na području bivše Jugoslavije u Den Haagu. Gotovina je, zajedno s generalima Mladenom Markačem i Ivanom Čermakom, pred tim sudom optužen za "udruženi zločinački pothvat" koji su navodno počinili tijekom i nakon hrvatske vojne operacije "Oluja", kada su, tvrdi optužnica, radili na tome da trajno protjeraju i unište srpsku zajednicu na područjima koja su u spomenutoj operaciji vraćena pod hrvatsku vlast.

Pisana na jednostavan način, knjiga se lako čita, a prikazuje životni put Ante Gotovine od njegove mladosti, preko sudjelovanja u francuskoj Legiji stranaca, do povratka u Hrvatsku tijekom 1991. godine. Zatim se opisuje njegova karijera u Hrvatskoj vojsci, umirovljenje, podizanje optužnice Haškog suda, koja vodi Gotovinu u višegodišnji bijeg, da bi na kraju bio uhićen i izveden pred sud. U vezi s ulogom koju je Gotovina imao kao hrvatski časnik, a uglavnom je riječ o razdoblju kada je bio zapovjednik Zbornoga područja Split, autori su znatan dio podataka crpili iz razgovora koje su vodili s hrvatskim časnicima koji su tada bili podređeni Gotovini. Riječ je o Anti Kotromanoviću i Rahimu Ademiju, koji su Gotovinu kao čovjeka i časnika opisali u pozitivnim crtama.

Iako je u predgovoru knjige navedeno da njezini autori, predstavljeni kao "vrsni novinari", u vezi sa suđenjem Gotovini za "Oluju" ne žele sugerirati ocjene o njegovoj "krivnji ili nedužnosti", ipak mi se čini da to nije posve tako. Uostalom, u istom je predgovoru navedeno da će izdanja biblioteke "Sa zrnom soli" imati "jasan društveni angažman". Koliko se meni čini, netko tko ima "jasan društveni angažman" teško može biti sasvim "neutralan", što god se pod "neutralnošću" podrazumijevalo...

U knjizi je znatna pozornost posvećena Gotovininom odgovornosti za ratne zločine nad Srbima, najviše onima koji su počinjeni u sklopu operacije "Oluja", ali i za vrijeme dok su postrojbe pod Gotovininim zapovjedništvom, prije i nakon "Oluje", djelovale u Bosni i Hercegovini. Isto tako opisane su "crne" odnosno kriminalne točke Gotovinine biografije u razdoblju dok je živio u Francuskoj, kao i tijekom njegove časničke karijere u Hrvatskoj vojsci. No, zapravo se može zaključiti da autori često i ne raspolažu konkretnim podacima koji bi Gotovinu povezali s kriminalnim djelatnostima (primjerice vidjeti str. 53.–58.). To se posebno može reći za dio knjige koji govori o Belgijancu Jamesu Martyju Cappiauu (str. 129.–134.). Cappiau je početkom 1990-ih pristupio Hrvatskoj vojsci i dobio hrvatsko državljanstvo, a prema podacima koje donose autori Cappiau je imao potporu generala Ante Rose koji je, naglašavaju autori, ujedno bio i u bliskim vezama s Gotovinom. Cappiau je u ožujku 2001. u središtu Zagreba ubio Vjeku Sliška, istaknutu figuru zagrebačkog podzemlja, a zatim je Sliškov tjelohranitelj ubio Cappiaua. Autori navode opširne podatke o Cappiauu i zaključuju da je on bio "Rosin i Gotovinin radnik" u krijumčarenju oružja. No, autori u cijeloj priči zapravo

nisu naveli nijedan podatak koji bi povezivao Gotovinu i Cappiaua. Zaista je moguće da su Gotovina i Cappiau zajedno krijumčarili atomsku bombu za Iran i činili razne druge nepodopštine. No, nažalost, naši novinari za tako nešto ne raspolažu činjenicama, ili ih barem nisu iznijeli u svojoj knjizi.

Kako bi potkrijepili tvrdnju o navodnoj Gotovininom ulozi u krijumčarenju oružja, autori spominju i transkript sastanka visokih časnika Hrvatske vojske s predsjednikom Tuđmanom, koji je održan 31. srpnja 1995. na Brijunima. Riječ je o poznatom "Brijunskom transkriptu" na temelju kojeg i Haški sud u znatnoj mjeri temelji svoju optužnicu o "udruženom zločinačkom pothvatu" koji je Hrvatska počinila u "Oluji". Autori navode da je Gotovina na spomenutom sastanku od predsjednika Tuđmana tražio da se "isplati sedamdeset milijuna dolara misterioznim dobavljačima oružja" (str. 133.). Autorima nije palo na pamet da spomenutu rečenicu zapravo ne izgovara Gotovina, nego general Vladimir Zagorec, koji je također bio na spomenutom sastanku i koji je cijelo vrijeme govorio o nabavi streljiva za Hrvatsku vojsku, kao i o cijeni tog streljiva, dok je Gotovina na Brijunima pričao o nekim drugim stvarima. Vrlo je vjerojatno da je poslije, kada su Tuđmanovi daktilografi prepisivali tonski zapis spomenutog sastanka, došlo do pogreške i da su riječi koje je izgovorio Zagorec zabunom pripisane Gotovini.

Pišući o Gotovini kao ratnom časniku Hrvatske vojske, autori dosta prostora posvećuju i drugim visokim časnicima, primjerice generalu Janku Bobetku, međusobnim odnosima među njima, kao i planiranju operacija Hrvatske vojske. Ipak ostaje dojam da i u tom pitanju autorima neke stvari nisu sasvim jasne. Tako spominju slabosti i nedostatke vidljive na hrvatskoj strani tijekom borbi u zadarskome zaleđu početkom 1993. i zatim povlače usporedbu s operacijom "Oluja". Zaključuju da su hrvatski gubici, u relativnom smislu, tijekom borbi u zadarskom zaleđu bili veći nego tijekom "Oluje", dok je ostvareni uspjeh bio neusporedivo manji nego u "Oluji" (str. 48.-49.). Pri takvoj usporedbi autori zanemaruju brojne čimbenike koji su, i na hrvatskoj i na strani krajinskih Srba, izgledali sasvim drukčije početkom 1993. nego u ljeto 1995. godine. Primjerice odnos Beograda prema Kninu u spomenutom se razdoblju uvelike izmijenio. Isto su tako upravo borbe u zadarskome zaleđu odnosno obnovljeno ratno stanje s Hrvatskom tijekom 1993. krajinskim Srbima nametnuli vojne i gospodarske napore koji su pridonijeli njihovu slabljenju od kojeg se, može se reći, nisu oporavili sve do "Oluje". Upravo su ovi, kao i drugi čimbenici doveli do toga da su Srbi početkom 1993. mogli pružiti snažan otpor Hrvatskoj vojsci na jednom dijelu bojišnice, dok je tijekom "Oluje" u samo nekoliko dana došlo do sloma vojske krajinskih Srba.

Kada je riječ o vrijednosnim sudovima autora, ne mogu izbjeći dojam da su skloni dvostrukim mjerilima. Tako primjerice navode da su srpska nasilja nad Hrvatima počinjena tijekom 1991. bila temelj kasnijem hrvatskom "mitu o apsolutnoj ratnoj nevinosti Hrvata i apsolutnoj zloći Srba" (str. 29.). Na drugom mjestu (str. 15.) autori opisuju Hrvate, bivše pripadnike francuske Legije stranaca, koji su se, slično kao i Gotovina, početkom rata stavili na raspolaganje hrvatskim vlastima, te navode da oni nisu imali "nikakvih moralnih dilema" i da su za novac bili u stanju napraviti "sve što se od njih zatraži". Mit je dakle da su u posljednjem ratu Srbi bili apsolutno zločesti, a Hrvati apsolutno nevinini, ali nije mit ili predrasuda da su bivši pripadnici Legije stranaca koji su stupili u Hrvatsku vojsku bili isključivo beskrupulozni plaćenici? Pišući o pripadnicima specijalnih hrvatskih postrojbi koji su, pod zapovjedništvom bivših pripadnika francuske Legije stranaca, među kojima je bio i Ante Roso, tijekom 1991.

bili raspoređeni u Kumrovcu, autori navode da se mjesno stanovništvo još uvijek s “užasom” sjeća njihovih noćnih izlazaka koji su “završavali kao razbijački pohodi”. No, nastavljaju autori, ti hrvatski vojnici ipak nisu uništili spomenik jugoslavenskom predsjedniku Titu u Kumrovcu: “(...) premda su se zasigurno u mnogima rojile želje da ga pošalju u zrak, kao što su u zrak tada poslani mnogi spomenici u slavu antifašističke borbe. Na spomenik Titu bomba je bačena mnogo kasnije, u prosincu 2004. godine, kad Rosinih vojnika više nije bilo ni blizu Kumrovca” (str. 15.). Autori, čini se, nemaju nikakvih točnih ili barem “rekla-kazala” podataka o tome što su specijalci koji su 1991. boravili u Kumrovcu zaista mislili. No, povlačeći analogije, ipak zaključuju da se “zasigurno” među “mnogima” od njih “rojila” želja da unište Titov spomenik. I na kraju što? Ništa. Netko je kumrovečkog Tita u zrak digao tek 2004. godine. A tko zna, možda su Rosini vojnici pod Tita postavili minu još 1991., samo joj je trebalo dugo da eksplodira?

Raspravljajući o suđenju Gotovini u Den Haagu, odnosno o tvrdnji tužiteljstva o prekomjernom hrvatskom granatiranju Knina na početku “Oluje”, autori spominju tvrdnje obrane da nitko nije optužen za granatiranje Vukovara tijekom 1991., ali jest za granatiranje Knina tijekom “Oluje”. U vezi s ovim autori zaključuju: “Premda takve analogije mogu nahraniti nacionalne resantimane, od njih nema mnogo koristi, jer tragati za pravdom u povijesnim usporedbama vjerojatno je najuzaludniji od svih poslova” (str. 194.). Zanimljivo. Pretpostavljam da su, primjerice, podjednako uzaludne i beskorisne i tijekom proteklih godina u našoj javnosti prisutne usporedbe Franje Tuđmana s generalisimusom Franciscom Francom ili Tuđmanove Republike Hrvatske s ustaškom Nezavisnom Državom Hrvatskom. Ili možda ipak neke povijesne usporedbe *treba* povlačiti, dok su beskorisne i uzaludne samo one koje služe hranjenju “nacionalnih resantimana”?

Pojedine tvrdnje autora nedovoljno su razrađene, pa bi se moglo reći da im je ono “sa znom soli” nedovoljno. Trebala bi im barem jedna žličica. Tako primjerice raspravljajući o hrvatsko-bošnjačkom ratu navode da generali Mirko Norac i Ante Gotovina nisu sudjelovali u tom sukobu, za razliku od nekih drugih visokih časnika Hrvatske vojske, pa zaključuju: “Unatoč tome što nisu ratovali protiv Bošnjaka, Gotovina i Norac postat će – nakon 1995, a posebno nakon 2000 – pozitivne personifikacije Domovinskog rata za onaj, veoma glasni, dio javnosti nepovratno zaražen mržnjom prema Srbima” (str. 61.). Znači, nisu ratovali protiv Bošnjaka, ali ih ipak vole nepopravljivi mrzitelji Srba? Može se pretpostaviti što su autori ovime željeli reći, ali očito su bili previše brzopleti da svoju misao, kakva god već ona bila, oblikuju na koherentan način.

Podjednako je zanimljiv i zaključak autora da je sve operacije Hrvatske vojske u kojima je pod hrvatsku vlast vraćan teritorij koji su zauzeli Srbi obilježio “proces” koji je u sebi sadržavao “istodobnost vojne pobjede i ratnog zločina” (str. 31.). Ovaj zaključak poziva nas na “preispitivanje” i “suočavanje” s mračnim temeljima na kojima je uspostavljena današnja Hrvatska. Ali isto tako mislim da vrijedi i zaključak da sve suvremene ratove, a posebno ako imaju crtu međunacionalnog sukoba, obilježava “istodobnost” vojnog djelovanja i ratnog zločina. I što da učinimo u vezi s tim? Nažalost, općenito govoreći, bojim se da u našoj javnosti zapravo ima mnogo onih koji će relativizirati *neke* ratne zločine (iako će tvrditi da to ne čine), samo je pitanje o *čijim* se zločinima radi i *nad kime* su počinjeni.

Osim spomenutih nelogičnosti i dvostrukih mjerila, u rukopisu se može primijetiti i određeni broj faktografskih i terminoloških pogrešaka. Tako se primjerice navodi da su početkom rujna 1991. područja u Hrvatskoj koja su držali pod svojim nadzorom pobunjeni Srbi zvali Srpska autonomna oblast Krajina (str. 15.), iako je to bila samo jedna od ukupno tri srpske oblasti koje su tada postojale na hrvatskome teritoriju. Zatim se o Milanu Martiću početkom kolovoza 1995. govori kao o "predsjedniku SAO Krajine" (str. 75.), iako je on bio predsjednik Republike Srpske Krajine. Također se spominje da je srpska pobuna u Hrvatskoj izbili tijekom 1991. godine (str. 64.), iako je zapravo izbili godinu dana prije, odnosno 1990. No, možda nije važno ako pogriješiš oko "sitnica", važno je da dobro shvaćaš "proces"? S druge strane, ako netko previše ne brine ni za temeljnu faktografiju i terminologiju, kako mu se može vjerovati oko složenijih stvari?

Ukazao sam na pojedine greške i nelogičnosti knjige *Gotovina, stvarnost i mit*. Imam dojam da bi se, opširnijom analizom, moglo ukazati na još neke. U tom smislu moglo bi se zapitati koliko ta knjiga razbijanjem jednog "mita" o Gotovini zapravo stvara neki drugi "mit" i o Gotovini, a još više o Hrvatskoj tijekom 1990-ih.

NIKICA BARIĆ

Jerko ZOVAK, *Rat u Bosanskoj Posavini 1992.*, Posavska Hrvatska d.o.o., Grad Slavonski Brod, Slavonski Brod 2009., 770 str.

Na 770 stranica knjige *Rat u Bosanskoj Posavini 1992.* "situirani socijaldemokrat", kako se sam predstavio, Jerko Zovak daje svoje viđenje ove važne i kontroverzne epizode Domovinskog rata. Riječ je o zahtjevnoj temi i za iskusnog povjesničara i u njoj slučajni namjernik kao što je Zovak teško da ima što tražiti. Posebice se povjesničar ne bi usudio pisati knjigu na temelju stotinjak dokumenata koje je Slobodan Praljak objavio na svojoj *web*-stranici. Radi se o dokumentima Operativne grupe Istočna Posavina, koji su uz dokumente Službe za zaštitu ustavnog poretka pripremljeni za komisiju koja je istraživala uzroke pada Bosanskog Broda i Bosanske Posavine. Ti su dokumenti samo jedan, i to manji, dio hrvatske dokumentacije o borbama u Bosanskoj Posavini. Dio dokumenata Zovak je pribavio iz privatnog posjeda, i to prvenstveno izvještaje komisije koja je istraživala uzroke pada Bosanske Posavine. Osim dokumenata autor je obavio i veći broj razgovora sa sudionicima rata što značajno pojačava tekst no ni to nije dovoljno za održive ocjene jer se radi o sekundarnim izvorima danim gotovo dva desetljeća kasnije. Važno je napomenuti da do sada nijedan hrvatski povjesničar nije pokušao u ovoj mjeri iskoristiti pogodnosti interneta za pisanje rada iz Domovinskog rata. U tom je pogledu Zovak napravio pionirski posao, iako ne treba dvojiti da bi profesionalni povjesničar na ovu temu "skinuo" daleko veći broj dokumenata, posebice onih objavljenih na službenim stranicama Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju u Haagu.